

PRAVICA DO STROKOVNE OBRAVANAVE V KRIZNEM CENTRU ZA MLADE

UVOD

Otrokom in mladostnikom država posveča posebno skrb in ta naj bi bila zadostna. Skrb je razdeljena med različna ministrstva. Tako ministrstvo za šolstvo pokriva vzgojne zavode in stanovanjske skupine, ki delujejo v okviru vzgojnih zavodov, in zavode za otroke s posebnimi potrebami, ministrstvo za zdravstvo pokriva pedopsihiatrični oddelek in center za mentalno zdravje, v okviru ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa med drugim delujejo tudi krizni centri za mlade.

Večina javnih ustanov je usmerjena v obravnavanje mladine kot problema, na mlade se hkrati veže cela vrsta neželenih pojavov, kot so droge, razgrajaštvo, beg od doma. Prvi krizni center za mlade je bil ustanovljen tudi zato, da bi dekriminalizirali beg od doma (Leskošek, Stojanović 1997).

Pri nas je bil prvi krizni center ustanovljen leta 1995. Krizni center za mlade lahko mogoče vleče analogijo s stanovanjskimi skupinami, ki so v Sloveniji že dodobra uveljavljena oblika pomoči pri odraščanju mladih s problemi. Prva

stanovanjska skupina je bila ustanovljena leta 1984 v okviru vzgojnega zavoda Logatec, in sicer pod Gradom, v neposredni bližini takratne višje šole za socialne delavce.

Podatki o mladinski problematiki v Sloveniji kažejo, da je problematika socialnega varstva v delu, kjer se dotika mladoletnikov, zelo zapletena. Čeprav je ustanovljenih sedem regijskih kriznih centrov za mlade in krizni center za otroke, pa za njihovo delovanje še vedno ni podrobno izdelane zakonske osnove in primernega izobraževanja kadrov.

Kljub temu KCM deluje že trinajsto leto. Namenjen je mladim od 6. do 18. leta starosti, vanj stopajo prostovoljno in prostovoljno tudi bivajo, če želijo. Ob prihodu morajo podpisati izjavo, da so se za bivanje v KCM odločili po lastni volji in da se bodo držali pravil. Pravil je malo. Pomoč zaposlenih v KCM temelji tudi na pravicah mladih, ne samo staršev in institucij. Mladi morajo imeti dostop do ustreznih informacij o možnostih za reševanje stisk kot tudi možnosti in pravico, da se samostojno odločajo in so aktivni pri reševanju svojih težav.

KCM deluje v majhni stanovanjski hiši v mirni stanovanjski soseski. Razgovori s starši in z otroki ter mladostniki se opravljajo v dnevni sobi ali v pisarni, ki je podobna dnevnemu bivalnemu prostoru. Veliko pogovorov z otroki se opravi na neformalen način med njihovim aktivnim preživljanjem prostega časa, med družabnimi igrami, nakupovanjem, na sprehodih.

V KCM so štiri sobe, kjer bivajo mladostniki, dve enoposteljni in dve triposteljne. Sobe so različno urejene, ne prevladuje uniformnost prostorov. Mladi lahko na stene lepijo posterje, ni pa dovoljeno pisanje po stenah in uničevanje pohištva (vendar se temu ne da izogniti). Sobe so enotno mladinsko opremljene. Tudi posteljina je pisana, vsak si lahko izbere tisto, ki mu je najbolj všeč. Hiša na prvi pogled ne deluje kot institucija, prav tako ne prostori. Veliko mladih in tudi staršev je prijetno presenečenih, ko si ogledajo stanovanjske prostore, njihove predstave so drugačne, predstavljajo si sobe z veliko posteljami ipd.

Mladi lahko bivajo v KCM 21 dni in za točišče je na voljo uporabnikom 24 ur na

dan. Dejavnosti čez dan so svetovanje, delo v skupinah, pomoč pri šolanju in pripravi na zaposlitev, urejanje stikov s starši in razgovori z mladostnikom in njegovo matično ali nadomestno družino. Otroci in mladostniki pa aktivno sodelujejo pri reševanju svojega problema in hišnih opravilih.

Ker KCM deluje 24 ur, je zagotovljeno nočno dežurstvo za sprejem in nastanitev novih mladostnikov, ki potrebujejo pomoč. V KCM pride veliko prostovoljcev, ki se družijo s stanovalci, preživljajo z njimi prosti čas, po potrebi jim tudi pomagajo pri učenju, tako da je včasih hiša kar premajhna. Posebno pozimi, ker nimamo prostora, ki bi bil namenjen samo igranju in zabavi.

OPREDELITEV PROBLEMA

Problem je povezan z mladimi, ki zaenkrat niso motivirani za spremembe vedenja, navad, življenja in dobesedno živijo na cesti. KCM sprejema mlade, ki so pripravljeni sodelovati pri spreminjanju svojega življenja. Od njih pričakujemo, da hodijo v šolo ali delajo ali si iščejo zaposlitev. Vendar pa se v zadnjih dveh letih pojavlja vse več mladih, ki v svojem življenjskem stilu ne želijo spreminjati ničesar, čeprav so v konfliktu s starši, profesorji in okolico. Životarijo iz dneva v dan in nočejo ničesar

Tabela 1

Starost	Število otrok in mladostnikov		
	1999	2000	2001
7	1	0	0
8	3	0	2
9	0	1	0
10	1	1	1
11	1	2	1
12	1	3	3
13	9	3	8
14	13	15	17
15	17	14	12
16	24	26	39
17	21	24	16
18	4	2	2
SKUPAJ	95	91	101

početi. Vendar to ne more trajati v nedogled, saj si vsak človek enkrat zaželi spremembe in urejeno obliko bivanja.

Tabela 1 kaže število bivaajočih otrok v ljubljanskem KCM v letih 1999 do 2001. Zanimalo nas je, koliko otrok in mladostnikov je bivalo v KCM in kakšna je njihova starostna struktura.

Tabela 2 pokaže, kam so šli otroci in mladostniki po bivanju v KCM v letih 1999 do 2001. Največ se jih je vrnilo domov, kar je tudi tendenca delovanja KCM, na drugem mestu pa je odhod v druge institucije oziroma oblike bivanja izven matične družine. V zadnjih treh letih je prišlo na področju dela z mladimi v KCM do velikih sprememb, saj se pojavlja vse več otrok in mladostnikov, ki ne sprejmejo nobene oblike pomoči v kriznem centru. Te spremembe so povezane predvsem z družbeno preobrazbo in velikimi premiki na področju razvoja in zadovoljevanja potreb mladih (Nastran Ule 1996). Pojavljajo se novi programi, ki na področje mladinskih aktivnosti vnašajo nove metode in ponujajo široko paleto možnosti in oblik pomoči za ustrezno in učinkovito reševanje mladostniških stisk in težav.

Zaskrbljujoč je podatek, povezan z mladimi, ki so šli neznan kam oziroma so pobegnili. Iz tabele je razvidno, da je število teh mladih razmeroma veliko. Zaradi tega podatka sva

Tabela 2

Kam so šli iz KCM	Leto		
	1999	2000	2001
Domov	50	41	39
K sorodnikom	6	4	9
K prijateljem	0	1	0
V zasebno sobo, stanovanje	2	1	3
V rejništvo	1	6	0
V dijaški dom	2	4	6
V varno hišo	0	1	2
V mladinski dom MB	3	7	12
V stanovanjsko skupino	6	5	7
V vzgojni zavod	7	2	3
V čepovski projekt	2	0	0
V druge institucije	9	3	3
Beg, neznan, cesta	7	16	17

sklepala, da je število mladih, ki niso zainteresirani za reševanje težav, veliko.

PREGLED RAZISKAVE V KCM

Da bi ugotovili, kakšne so trenutne in bodoče potrebe mladih in preverili, kakšna je dejansko njihova motivacija za reševanje stisk in težav, smo opravili raziskavo v treh kriznih centrih za mlade – v Ljubljani, Celju in Mariboru.

Cilja raziskave sta bila ugotoviti trenutne in bodoče potrebe mladih, ki bivajo v KCM, in kakšna je njihova motivacija za reševanje stisk.

Naloga raziskave pa so bile zbrati podatke z anketnim vprašalnikom, računalniško obdelati podatke in analizirati dobljene rezultate.

VZOREC MERJENCEV, METODE IN INSTRUMENTI

Osnovno populacijo raziskovanja sestavljajo otroci in mladostniki, ki so bivali v KCM. Vzorec anketiranih je zajemal 56 deklet in 31 fantov, ki so bivali v KCM vsaj teden dni. Starost anketiranih je bila med 13 in 16 let, povprečna starost bivajočih je bila 15,24 leta. Raziskava je potekala v letu 2002/2003.

Vprašalnik je bil sestavljen iz petih sklopov – splošni podatki, dom in družina, obravnava mladih v KCM, pripravljenost za reševanje težav in bivanje v KCM, prosti čas. Pri splošnih podatkih smo spraševali po spolu, starosti in učnem uspehu. V rubriki dom in družina nas je zanimalo, iz kakšnih družin prihajajo, spraševali smo jih po strukturi družine, številu družinskih članov, izobrazbi in zaposlenosti staršev in bivalnem okolju, iz katerega prihajajo. Pri obravnavi v KCM smo spraševali mladostnike, zakaj so prišli, kdo jih je napotil, kaj jim je najbolj pomagalo in kako ocenjujejo strokovne delavce. V zadnjem sklopu nas je zanimalo, kako se mladostniki počutijo v KCM in kako preživljajo svoj prosti čas.

Podatke smo zbrali z anketo in jih vnesli v Excel, kjer smo naredili osnovne izračune in transformacijo podatkov. Statistično analizo smo naredili v SPSS.

Za atributivne podatke smo prešteli frekvenca, izračunali teoretične frekvence in testirali verjetnost povezav s koeficientom kontingenca, ki je izveden iz Hi–kvadrata.

Podatke številčnega tipa smo analizirali z izračunom aritmetične sredine in standardne deviacije, koeficientom asimetrije in koničavosti in standardne napake. Razlike smo testirali s pomočjo analize variance.

REZULTATI

Raziskava je pokazala, da so uporabniki KCM zlasti otroci in mladostniki, ki se zaradi nasilja (psihičnega, fizičnega, spolnega) in nevzdržnih razmer doma znajdejo v hudi osebni stiski in se želijo umakniti iz konfliktnega okolja. V center se zatekajo bolj dekleta kot fantje. Fantje poskušajo reševati težave doma, s starši in prijatelji. Večina otrok in mladostnikov svoje težave najbolj zaupa prijateljem. Povprečna starost najstnikov je 15 let. Dekleta se bolje učijo kot fantje. Če pogledamo učni uspeh na splošno, lahko rečemo, da je slab, saj ima večina zadosten uspeh. Pri dekletih je prevladoval dober učni uspeh, pri fantih zadosten in nezadosten. Starši so v večini zaposleni in slabo izobraženi, pri materah prevladuje osnovna, pri očetih poklicna izobrazba. Rezultati v nadaljevanju pa so pokazali, da je več mater s srednjo, višjo in visoko izobrazbo. Brezposelnost med starši ni velika, saj so v večini zaposlene tako matere kot očetje. Pri očetih smo opazili večji odstotek brezposelnosti.

Mladi pretežno odraščajo v dopoljenih družinah (5– ali 6–članskih), v katerih so poleg matere ali očeta še novi partner ali partnerka s svojimi ali skupnimi otroki. Nekaj manj otrok izhaja iz popolne in enoroditeljske družine, sledita pa ji posvojiteljska in rejniška družina. Bivalno okolje, iz katerega izhajajo, je mesto.

Največ otrok in mladostnikov so v KCM napotili centri za socialno delo, starši in policija. Veliko otrok se je v center zateklo tudi samoiniciativno, kar je tudi namen in tendenca delovanja KCM.

Pri proučevanju obravnave otrok in mladostnikov smo ugotovili, da so mladi, ki pridejo v KCM, motivirani za reševanje svojih težav. Vendar niso vsi kritični do svojega vedenja. Skoraj polovica jih za svoje probleme krivi druge in menijo, da le redko ali pa nikoli ne prispevajo h konfliktni situaciji s starši ali okolico. Pomembna ugotovitev raziskave je, da nekateri najstniki v KCM razmišljajo o samomoru in v tem vidijo edini izhod.

Od vseh oblik pomoči so bivajoči najbolj sprejemali zatočišče in oskrbo, pogovor in svetovanje pa sta jima najbolj pomagala. Socialne delavce so ocenili za prestroke, vendar dobre po človeški plati. Večina otrok in mladostnikov bi po odpustu iz KCM izbrala bivanje v ustanovi in se ne bi vrnila domov.

Mladostniki v KCM večinoma preživljajo prosti čas pasivno, z gledanjem televizije in poslušanjem glasbe. Vsi so bili enotnega mnenja, da je premalo organiziranih aktivnosti, pogrešali so več skupinskih iger, izlete, kolesarjenje, rolanje, namizni tenis in obiske kino predstav (Pettauer 2003: 169).

SKLEPI IN PREDLOGI

Vsekakor bi bilo spodbudno, da v praksi zaživi načrtovanje skrbi (Brandon 1994: 5), ki je bistvena povezava med službo in potencialnim uporabnikom. Če hočemo uresničiti spremembe, moramo pokazati fleksibilne načine odzivanja na številne in raznovrstne probleme mladih. Kljub kritiki zavodske obravnave in odporu do zavodov bi večina otrok in mladostnikov po odpustu iz KCM izbrala prav bivanje v instituciji. Na tej podlagi lahko sklepava, da obstaja velika potreba po zavodski oskrbi otrok in mladostnikov, slovenski prostor pa tega ne zadovoljuje v celoti, saj je vedno več mladostnikov, ki čakajo na bivanje v ustanovi in niso sprejeti zaradi premajhnega števila prostih mest v stanovanjskih skupinah in zavodih.

Pomembna ugotovitev raziskave je, da so otroci in mladostniki v KCM zvečine motivirani za reševanje svojih težav, vendar ne smemo spregledati podatka, da je iz leta v leto

več tistih, ki niso pripravljeni sodelovati pri reševanju svojih težav, kar je pogoj za bivanje v vsaki ustanovi. Tudi ustanove, kot so zavodi, mladinski domovi in stanovanjske skupine (vključitev v šolski program ali zaposlitev je celo nujni pogoj za sprejem v stanovanjsko skupino), imajo na tem področju podoben koncept delovanja, tako da za mladostnike z omenjeno problematiko ni ustrezne institucije. Edino možnost za reševanje tovrstne problematike vidiva v ustanovitvi ustanove, ki bi mladim ponudila zatočišče za določen čas in z minimalnimi pravili. V Berlinu že deluje podobna ustanova – velikanski kontejner poleg železniške postaje Zoo. V njem lahko prespijo mladi do 20. leta, ne glede na to, ali so državljanji ali ne, ne glede na to, ali kaj delajo ali ne. Čez dan morajo zatočišče zapustiti, zvečer se lahko vrnejo. Bivajo lahko do 30 dni, nato pa ga morajo zapustiti in se lahko čez čas spet vrnejo. Tam niso zaposleni strokovni delavci, temveč posamezniki, ki so se na različnih tečajih socialnega dela usposobili za opravljanje tega dela.

Ko smo raziskovali strukturo prostega časa, smo ugotovili, da je to ena od najpomembnejših podpornih dejavnosti, ki se izvajajo v KCM. Prosti čas ni izolirana, avtonomna, od ostalih sfer našega življenja ločena dejavnost (Poštrak 2007: 147). Mladi so bili enotnega mnenja, da sta organizacija in izvajanje prostočasnih dejavnosti pomanjkljiva. Za bolj učinkovito izvajanje aktivnosti predlagava večjo vključitev prostovoljnih in zunanjih strokovnih sodelavcev. Pridobivanje sodelavcev bi potekalo z dobro predstavitvijo v smislu sodelovanja, ki naj bo usklajeno z osebnimi motivi potencialnega prostovoljnega sodelavca. Prostovoljci opravljajo delo brezplačno zato na tem področju ne vidimo porabe dodatnih finančnih sredstev.

Mojca Pettauer

pettauer.mojca@siol.net

Nešo Stojanović

nenad_stojanovic@t-2.net

VIRI

- BRANDON, D. IN A.** (1994), *Jin in Jang načrtovanja psihosocialne skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- LESKOŠEK, V., STOJANOVIČ, N.** (1997), *Ko rešitev postne problem ali odzivi na stiske mladih*. Ljubljana: KUD F. Prešeren.
- NASTRAN ULE, M.** (1996), *Mladina v devetdesetih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- PETTAUER, M.** (2003), *Sistemski pristop k obravnavi otrok in mladostnikov v kriznih centrih za mlade*. Univerza v Mariboru: Fakulteta za organizacijske vede (magistrsko delo).
- POŠTRAK, M.** (2007), Preventivna funkcija prostega časa. V: Kristančič, A. *Svoboda izbire – moj prosti čas*. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba (147–166).